

TOURISM ECONOMICS, MANAGEMENT AND POLICY RESEARCH

TURİZM EKONOMİSİ, YÖNETİMİ VE POLİTİKA ARAŞTIRMALARI

Vol:1 Issue:2

Cilt: 1 Sayı: 2

Türkiye’de Turizmin Finansal Gelişmeye Etkisinin Ampirik Analizi Empirical Analysis of the Impact of Tourism on Financial Development in Turkey Abstract

Ferid ÖNDER

Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Bankacılık ve Finans Bölümü, feritonder@ksu.edu.tr

MAKALE BİLGİSİ

Geliş: 04.04.2022

Kabul: 04.28.2022

Anahtar Kelimeler: Turizm, Finansal Gelişme, Makroekonomi, Ekonomik Büyüme

ÖZ

Turizm, dinlenmek, eğlenmek, tanımak gibi çeşitli nedenlerden dolayı ikamet edilen yerden başka bir yere seyahat süreciyle başlayan aktivitelerin bütünüdür. Seyahat nedenine yapılan aktivitelerin çeşitliliğine göre inanç turizmi, sağlık turizmi, deniz turizmi, spor turizmi gibi çeşitli türlere ayrılmaktadır. Turizm faaliyetleri ülke ekonomilerine döviz kazancı elde etmesi, ödemeler bilançosu açıklarını iyileştirmesi, ekonomik büyümeye katkı sağlaması, işgücü talebini artırması gibi olumlu katkılar sağlamaktadır. Tüm bunların yanı sıra turizm faaliyetleri ekonomilerin finansal gelişmişlik düzeyine olumlu katkılar sunmaktadır. Finansal gelişmenin özellikle yatırımların harekete geçirilmesinde, diğer ekonomik sektörlerin desteklenmesinde, sermaye hareketlerinin oluşmasında ve turizm sektörü için gereken yatırımların finansmanının sağlanmasında önemli rolü bulunmaktadır.

Bu çalışmada Türkiye ekonomisi için turizmin finansal gelişmeye etkisi araştırılmaktadır. 1990 ile 2020 dönemine ait Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu’ndan elde edilen veriler kullanılarak Türkiye’de turizmin finansal gelişmeye etkisi Johansen eşbütünleşme analizi ile test edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre turizmde meydana gelen artışlar finansal gelişmeyi pozitif etkilemektedir.

ARTICLE INFO

Received: 04.04.2022

Accepted: 04.28.2022

Keywords: Tourism, Financial Development, Macroeconomics, Economic Growth

ABSTRACT

Tourism is the whole of the activities that start with the process of traveling from the place of residence to another place for various reasons such as resting, having fun, getting to know each other. It is divided into various types such as faith tourism, health tourism, sea tourism, sports tourism, according to the reason for travel and the variety of activities. Tourism activities provide positive contributions to the country's economies such as earning foreign exchange, improving the balance of payments deficits, contributing to economic growth, and increasing the demand for labor. In addition to all these, tourism activities provide positive contributions to the financial development level of economies. Financial development has an important role in mobilizing investments supporting other economic sectors, creating capital movements and financing the investments required for the tourism sector.

In this study, the effect of tourism on financial development for the Turkish economy is investigated. Using the data obtained from the World Bank and the International Monetary Fund for the period 1990 to 2020, the effect of tourism on financial development in Turkey was tested with the Johansen cointegration analysis. According to the findings, increases in tourism positively affect financial development

1. GİRİŞ

Turizm yaşanan yerden başka bir yere seyahat ederek geçici süre konaklamak amacıyla yapılan aktivitelerin bütünü olarak ifade edilmektedir. Yapılan seyahatler dinlenme, öğrenme, eğlenme, kültür, eğitim sağlık spor gibi çeşitli nedenlerle gerçekleştirilmektedir. Bunun yanı sıra bir ülke ya da bölge turist çekmek için yapılan ekonomik, kültürel ve teknik tedbirlerde turizm faaliyetleri kapsamında ele alınır.

Turizm iç turizm ve dış turizm olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Seyahat edilen yer ülke sınırları içerisindeyse buna iç turizm farklı bir ülkeye yapılan seyahat söz konusu olduğunda ise dış turizm olarak adlandırılır. Turizm faaliyetleri, gelir elde edilmesine, ödemeler bilançosu açıklarının azalmasına, ekonomik büyümeye, istihdamı artırmaya kısaca ekonomilerde makroekonomik göstergelerin iyileşmesine önemli katkılar sağlamaktadır (Çoban & Özcan, 2011: 244). Bu nedenle turizm sektörü dünya genelinde hızlı bir gelişme göstermekte ve ülkeler turizmden daha fazla gelir elde etmek için birbirleriyle rekabet etmektedir (Feritas, 2003: 45).

Uluslararası ticarete öne çıkan konulardan bir tanesi de turizmdir (Seyidoğlu, 2001: 740). Uluslararası turizm faaliyetlerinden elde edilen gelirler dış ödemeler bilançosunda uluslararası hizmetler kalemi içerisinde yer almakta ve ödemeler dengesinde oluşan açıkların giderilmesinde önemli bir yer tutmaktadır (Önder, 2020: 211). Bu gelirler ihracat etkisi yaparak ülkelerin döviz gelirlerini artırmakta, özellikle döviz sıkıntısı çeken ve ödemeler dengesi açık veren ülkeler için ülkeye döviz girdisi sağlanmasında önemli bir kaynak oluşturmaktadır (Bahar ve Baldemir, 2008: 98). Bu özelliği ile turizm sektörünün, uluslararası ticaretin önemli bir unsuru olduğu ileri sürülmektedir (Tsai ve Wang, 1998: 640).

Turizm sektöründe emek faktörünün yoğun bir şekilde kullanılmasından dolayı istihdamın artmasına dolayısıyla işsizliğin azalmasına olumlu etkileri bulunmaktadır. Bunun yanı sıra turizm faaliyetlerinin artmasıyla sektörde meydana gelen büyüme yeni yatırımları uyarmasıyla yeni turistik tesislerin inşa edilmesini artıracaktır. Buna bağlı olarak artan yatırım harcamaları ekonomide bir harcama akımı oluşturacaktır (Ağır ve Özbek, 2021: 97). Yanı sıra turizm faaliyetleri farklı sektörlerde üretilen mal ve hizmetlere olan talebi de artırarak diğer sektörlerle de gelir sağlamaktadır (Kar vd., 2004: 89-90).

Ülkelerin doğal kaynaklarını ve kültürel özelliklerini ön plana çıkaran turizm sektörü siyasal, sosyal ve ekonomik faktörlere oldukça duyarlıdır (Çeken, 2014: 27-29, Ağır ve Özbek, 2021: 106). Ampirik literatürde turizm faaliyetleriyle birçok ekonomik gösterge arasında karşılıklı ilişki olduğu görülmektedir. Yani turizm faaliyetleri ekonomideki birçok unsuru etkileme gücüne sahipken aynı zamanda bu etmenlerin çoğundan da etkilenmektedir. Turizm sektörünün gelişmesi finansal gelişmeyi de olumlu etkilemektedir (Değer, 2006: 71; Kara, Çömlekçi ve Kaya, 2012: 79; Chou, 2013: 227; Hrubcovaa, Loster ve Obergrubera, 2016: 446; Chulaphan ve Barahona, 2017: 1; Page vd., 2017: 469; Özcan ve Ilgaz, 2018: 55-56; Ayaydın vd., 2019: 73;).

Finansal piyasalarda kullanılan araçların, kurumların ve hizmetlerin çeşitliliğinin artması ve bunların daha yoğun kullanılması finansal gelişmişlik olarak ifade edilir (Önder ve Karabulut, 2017: 238). Dahası finansal gelişme düzeyi yüksek bir ekonomi, finansal sistem sayesinde oluşturulan fonları, reel kesime daha kolay, daha hızlı, daha az maliyetle ve artan oranlarla aktarabilme kapasitesine sahiptir. Iheanacho (2016), finansal gelişmenin özellikle kaynakların verimli bir şekilde tahsis edilmesinde, yatırımların harekete geçirilmesinde, diğer sektörleri desteklemede ve ekonomik büyümeyi sağlamada büyük rol oynadığını ifade etmektedir (Türkmen ve Ağır: 2020: 579). Bu çalışmanın temel amacı turizm sektörünün gelişmesinin finansal gelişmeyi nasıl etkilediğini ortaya koymak olduğundan literatür özetinde ilgili çalışmalara yer verilmiştir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Literatür incelendiğinde çalışmaların daha çok turizm ile ekonomik büyüme arasında yoğunlaştığı görülse de turizm ile finansal gelişme arasındaki ilişkinin incelenmesinin son dönemde popüler hale geldiği görülmektedir.

Ronald Kumar (2014) turizmin gelişme gösterdiği bir ülke olarak nitelediği Vietnam için 1980-2010 dönemine ait verilerle turizm, finansal gelişme ve bilgi-iletişim teknoloji arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Elde edilen bulgulara göre turizmin her iki değişken üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif etkileri olduğunu belirtmektedir.

Başarır ve Çakır (2015) 1995-2000 yıllarına ait verileri kullanarak Türkiye, İtalya İspanya, Fransa ve Yunanistan için enerji tüketimi, turizm ve finansal gelişme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda turizmden finansal gelişmeye tek yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğunu ileri sürmektedir.

Shahbaz ve diğerleri, (2015) turizm ve finansal gelişme arasındaki ilişkiyi 1975-2013 dönemine ait verilerle ARDL yöntemini kullanarak test etmiştir. Ulaştığı sonuçlara göre turizm ile finansal gelişmenin eşbütünlük olduğunu ayrıca turizm ile finansal gelişme arasında iki yönlü bir nedensellik ilişkisinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Ohlan (2017), Hindistan için turizm ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi finansal gelişmeyi göz önünde bulundurarak ampirik olarak inceleyerek., uzun dönemde turizm ve finansal gelişme arasında eşbütünlük ilişkisi olduğunu ortaya koymuştur.

Özcan ve Ilgaz (2018), 1995-2014 yıllarına ait yıllık verilerle Akdeniz ülkelerinde turizm ve finansal gelişme ilişkisini analiz ederek, çalışmada iki olgu arasındaki ilişkinin zayıf olduğunu belirlemişlerdir.

Katırcıoğlu vd. 2018 yılında turizmle finansal gelişme arasındaki ilişkiyi Türkiye ekonomisi için incelediği çalışmada 1960-2015 yıllarına ait verilerle ampirik olarak incelemiştir. Türkiye’de turizm hacmindeki değişikliklerin finansal hacimdeki değişikliklerden önce geldiğini ortaya koymaktadır. Türkiye’de turizm gelişimi ile finansal gelişmenin uzun vadeli ve pekiştirici bir etkileşime sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Tsaurai (2018) Güney Afrika ülkelerinde finansal gelişme, turizm ve ekonomik büyüme ilişkisini inceleyerek, finansal gelişme ve turizm arasında tamamlayıcılık ilişkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yanı sıra finansal gelişme ve turizmin gelişmesi ekonomik büyümeyi pozitif etkilemektedir.

Karhan ve Yenişehiroğlu (2019) Türkiye ekonomisi için 1995-2016 yıllık verileriyle finansal gelişme ve turizm gelirleri arasındaki ilişkiyi eşbütünlük ve nedensellik testleriyle incelemiştir. Elde ettikleri sonuçlara göre turizm ve finansal gelişmenin eşbütünlük olduğu, ayrıca finansal gelişmeden turizme doğru nedensellik ilişkisi olduğuna rastlanmıştır.

Ayaydın vd. (2019), Türkiye ekonomisinin 1963-2015 yıllarına ait verileriyle turizm, finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi ampirik olarak incelemiştir. Sonuçlar arasında eşbütünlük ilişkisinin olduğunu turizm gelirleri ve finansal gelişmenin ekonomik büyümeyi olumlu etkilediğini tespit etmiştir.

Altınöz ve Altuntaş G-20 ülke grubu için 2020 yılında yaptığı analizde 1995-2017 yılına ait verileri kullanarak karbondioksit salınımı, enerji tüketimi, finansal gelişme, turizm ve yenilenebilir enerji arasındaki ilişkiyi eşbütünlük testiyle incelemiştir. Elde edilen sonuçlar uzun dönemde değişkenler arasında eşbütünlük ilişkisinin olduğunu göstermektedir.

Pata (2020) Türkiye ekonomisi için 1965-2017 yıllarına ait yıllık verilerle Türkiye’de turizme dayalı büyüme hipotezini incelemiştir. Çalışmada ülkeye gelen turist sayısı, finansal gelişme, ticari açıklık ve sermaye stokunun ekonomik büyümeye etkileri ARDL sınır testi yaklaşımı ile analiz edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre turizmin sermaye stokunu, finansallaşmayı ve dış ticareti olumlu etkilediğini tespit edilmiştir.

3. AMPİRİK ANALİZ

Bu çalışmada Türkiye ekonomisi için turizmin finansal gelişme üzerindeki etkisi test edilmektedir. Ampirik analiz yöntemleri olarak, Augmented Dickey Fuller (ADF) birim kök analizi, Johansen ve Juselius (1988, 1990) eşbütünlük analizi ile Hansen ve Phillips (1990) tam değiştirilmiş en küçük kareler yöntemi (fully modified ordering least squares-FMOLS), Park (1992) kanonik koentegrasyon regresyonu (canonical cointegratin gregression-CCR) Stock ve Watson (1993) dinamik en küçük kareler yöntemi (dynamic ordering least squares -DOLS) eşbütünlük tahmincileri yöntemlerinden yararlanılmaktadır.

3.1. Veri Seti ve Yöntem

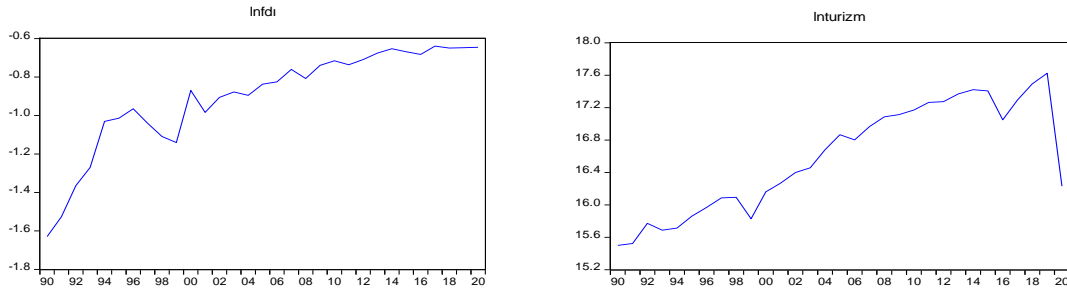
Türkiye’ye yıllık olarak gelen yabancı turist sayısı turizmi temsil ederken finansal gelişmeyi ise Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından hazırlanan finansal gelişme endeksi temsil etmektedir. Analizde kullanılan veriler kaynaklarıyla birlikte Tablo 1’de görülmektedir. Analizde Türkiye’ye 1990-2020 yılları arasında gelen yabancı turist sayısı ve finansal gelişme endeksinin logaritmik formları kullanılmıştır.

Tablo 1. Değişkenlerin Tanımlanması

Değişkenler	Açıklama	Kaynak	Dönemi
Infdi	Finansal Gelişme Endeksi	IMF	1990-2020 Yıllık
Inturizm	Gelen Yabancı Turist Sayısı	Dünya Bankası	1990-2020 Yıllık

Çalışmada kullanılacak olan değişkenlerin görselleri erilerin trend içerdiğini göstermektedir. Bu nedenle ampirik analize trend değişkeninin de eklenmesi gerekmektedir.

Şekil 1. Değişkenlerin Grafikleri

3.2. Birim Kök Testi

Zaman serileri analizinde kullanılan değişik birim kök analizleri mevcuttur. Bu yöntemler içerisinde öteden beri en çok kullanılan birim kök analizinin ADF testi olduğu bilinmektedir. Bu çalışmada da durağanlık analizi ADF birim kök testi yardımıyla yapılmaktadır.

Tablo 2. ADF Birim Kök Test Sonuçları

	Düzye	
	C	C/T
<i>lnfdi</i>	-2.020 (0.2765)	-3.453* (0.0632)
<i>lnturizm</i>	-1.746 (0.3986)	1.924 (0.1524)
	Birinci Fark	
	C	C/T
<i>dlnfdi</i>	-3.583** (0.0126)	-4.936*** (0.0036)
<i>dlnturizm</i>	-3.247** (0.0272)	-3.426** (0.0473)

*** %1, ** %5, * %10 düzeyinde anlamlılığı; C:abitli, C/T sabit ve trendli modeli göstermektedir. () içerisindeki değerler olasılık (Prob.) istatistikleridir.

Tablo 2'de görüldüğü üzere çalışmada kullanılan değişkenler, düzeyde %5 anlamlılık seviyesinde birim kök içermektedir. Öte yandan değişkenlerin birinci farklarına uygulanan test, %5 istatistiksel anlamlılık seviyesinde birim kök olmadığını ortaya koymaktadır. Teknik olarak belirtilmesi gerekirse seriler $I(1)$ 'dir ve birinci farklarında durağan olma şartı arayan ekonometrik yöntemler kullanılabilirlerdir.

3.3. Johansen Eşbütünleşme Testi

Zaman serileri ekonometrisinde, uzun dönem için uygulanan yöntemler içerisinde Johansen Eşbütünleşme (1988, 1990) analizi genellikle tercih edilmektedir. Bu testin uygulanabilmesi için, gerekli şart, zaman serilerinin birinci farklarında durağan olmasıdır.

Analize, VAR tahminlerinden elde edilen uygun gecikme uzunluklarının belirlenmesiyle başlanılmakta ve bu uygun gecikme seviyesinde, doğrusal regresyon modelinin otokorelasyon ve değişen varyans varsayımları ihlal edilmemelidir.

Tablo 3. VAR Modelinin Gecikme Sayısının Tespiti

Gecikme Sayısı	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	7.552063	NA	0.002272	-0.411264	-0.315276	-0.38272

1	34.95892	48.72330*	0.000402	-2.145105	-1.857141*	-2.05947
2	40.58603	9.170115	0.000359*	-2.265632*	-1.785693	-2.12292

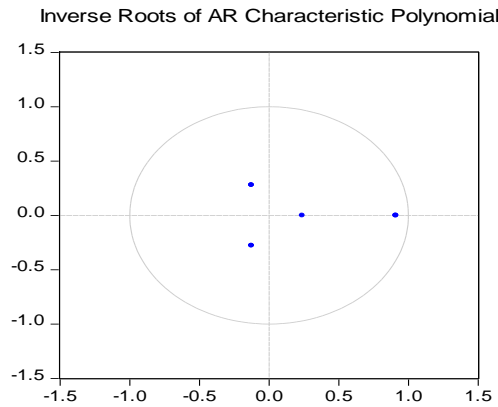
VAR analizinin sonuçları uygun gecikme uzunluğu olarak 2 (iki) gecikmeye işaret etmektedir. 2 gecikme sayısının kullanıldığı VAR analizinde, değişen varyans ve otokorelasyon sorununun olmadığı görülmektedir.

Tablo 4. Otokorelasyon ve Değişen Varyans Testi Sonuçları

Lagrange Çarpanı (LM) Otokorelasyon Testi		
LM-Test İstatistiği	Gecikme Uzunluğu	Olasılık Değeri
1.209353	2	0.3211
White Değişen Varyans Testi		
Ki-Kare	Serbestlik Derecesi	Olasılık Değeri
42.71115	24	0.1107

Karakteristik polinomunun ters köklerinin birim çember içerisinde olduğu ise modelin istikrarlılığını göstermektedir. Başka bir ifadeyle, model durağandır.

Şekil 2. AR Karakteristik Polinomunun Ters Kökleri

Johansen Eşbütünlük testi sonuçları hem iz istatistiğinde hem de max. öz değer istatistiğinde, iki değişken arasında bir tane uzun dönem ilişkisinin olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla değişkenler eşbütünlüktedir denilebilir.

Tablo 5. Johansen Eşbütünlük Testi

H_0	H_1	Öz değer	İz İst	%5 Kritik Değer	Olasılık Değeri	H_1	Max. Öz D değ er İst at ist iği	%5 Kritik D değ er	Olasılık D değ er i
$r=0$	$r \geq 1$	0.6058	31.3507	20.2618	0.0010	0.6059	27.0069	15.8921	0.0006
$r \leq 1$	$r \geq 2$	0.1391	4.34357	9.16454	0.3634	0.1391	4.3435	9.16454	0.3634

Not: "r" koentegre vektör sayısını ifade etmektedir.

3.4. Uzun Dönem Katsayı Tahminçileri

Eşbütünleşme ilişkisinin kabulünden sonra, eşbütünleşme katsayılarının tahmin edilmesi gerekmektedir. Bunun için Hansen ve Phillips (1990) 'in FMOLS, Park (1992)'in CCR ve Stock ve Watson (1993)'in DOLS yöntemleri kullanılmaktadır.

Tablo 6. Eşbütünleşme Tahmincilerine Göre Katsayılar

Değişkenler	FMOLS		DOLS		CCR	
	Katsayı	Olasılık Değeri	Katsayı	t istatistiği	Katsayı	t istatistiği
lnTurizm	0.326494***	0.0000	0.295606***	0.0000	0.327807***	0.0000
C	-6.306525	0.0000	-5.783522	0.0000	-6.328565	0.0000

Not: *** ifadesi değişkenlerin %1 düzeyinde anlamlılığını temsil etmektedir.

Tablo 6'da sunulan bulgular, turizm değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın FMOLS, DOLS ve CCR yöntemlerine göre sırasıyla; finansal gelişmeyi %0,32; %0,29 ve %0,32 seviyesinde pozitif olarak etkilediğini göstermektedir. Bu etkilerin de istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

SONUÇ

Uluslararası turizm faaliyetleri ülkelerin döviz kazancı elde etmesine olanak sağlamasından ötürü ülkeler için önemli bir gelir kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Elde edilen gelirler ödemeler bilançosu açıklarının azalmasına, ekonomik büyümeye, istihdama önemli katkılar sağlamaktadır. Turizmdeki gelişmenin pozitif olarak etkilediği unsurlardan bir tanesi de finansal gelişmedir. Dolayısıyla turizm sektörü birçok ekonomi için önde gelen sektörler arasında yer almakta ve uluslararası alanda hızlı bir gelişme göstermektedir. Ülkeye gelen turist sayısı arttıkça ülkenin birçok makroekonomik göstergelerinde iyileşmeler ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmada Türkiye'de turizmin gelişmesinin finansal gelişmeye etkisi Johansen Eşbütünleşme yöntemiyle ekonometrik olarak incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre Türkiye'de turizm sektörünün gelişmesine bağlı olarak finansal gelişmişlik düzeyinde artış göstermektedir. Türkiye dünyada gelen turist sayısı bakımından öne çıkan ülkeler arasında yer almaktadır. Fakat turizmden elde edilen gelirler istenilen düzeyde değildir. Bu sebeple turizm sektörünün geliştirilmesine yönelik faaliyetler teşvik edilmeli, turistlere yönelik imkanlar çeşitlendirilmeli, ulaşım ve konaklama hizmetlerinde mevcut kalitenin daha da artırılması adına girişimlerde bulundurulması geliri artırıcı turizm faaliyetleri öne çıkarılmalıdır.

KAYNAKÇA

Ağır, H. & Özbek, (2021). Küreselleşme, Karbondioksit Emisyonu, Ekonomik Büyüme ve Turizm İlişkisi: Akdeniz Ülkeleri Örneği. Ekonomik Kalkınma ve Turizm, Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları: 112, E-ISBN978-625-7517-77-5, 91-112.

Altınöz, B. & Altuntaş, M. (2020). G-20 Ülkelerinde Finansal Gelişme, Yenilenebilir Enerji Tüketimi, Turizm ve İklim Değişikliği İlişkisi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 23(2) (e-ISSN: 2564-7458), 413-421.

Ayaydın, H., Baltacı, N., Pala, F. & Barut A. (2019). Türkiye'de Turizm, Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki. Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi, 8(15), 69-84.

Bahar, O. & Baldemir, E. (2008). Uluslararası Ticaret ile Uluslararası Turizm Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Türkiye Örneği. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(4), 97-111.

Başarır, C. & Çakır, Y. N. (2015). Causal interactions between CO2 emissions, financial development, energy and tourism, Asian Economic and Financial Review, 5(11), 1227-1238.

Çeken, H. (2014). Turizm Ekonomisi. Detay Yayıncılık, Ankara.

Çoban, O. & Özcan, C. C. (2013). Türkiye’de turizm gelirleri-ekonomik büyüme ilişkisi: nedensellik analizi (1963-2010). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 8(1), 243-261.

Kar, M., Zorkirişçi, E. & Yıldırım M. (2004). Turizmin Ekonomiye Katkısı Üzerine Ampirik Bir Değerlendirme. Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi, 4(8), 87-112.

Kara, O., Çömlekçi, İ. & Kaya, V. (2012). “Turizm Gelirlerinin Makro Ekonomik Göstergeler ile İlişkisi: Türkiye Örneği (1992-2011). Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8(1), 75-100.

Karhan, G. & Yenişehiroğlu, E. (2019). Finans ve Turizm Sektörü İlişkisine Ekonometrik Bir Bakış. Social Sciences Research Journal, 8(1), 242-248.

Katırcıoğlu, S., Katırcıoğlu, S. & Altınay, M. (2018). Interactions between tourism and financial sector development: Evidence from Turkey. The Service Industries Journal, 38:9-10, 519-542, DOI: 10.1080/02642069.2017.1406479.

Kumar, R. R. (2014). Exploring the role of technology, tourism and financial development: An empirical study of Vietnam. Quality and Quantity, 48(5), 2881–2898.

Ohlan, R. (2017). The relationship between tourism, financial development and economic growth in India. Future Business Journal, 3, 9-22.

Önder F. & Karabulut, T. (2017). Bireysel Emeklilik Sisteminin Finansal Derinleşmeye Etkisinin Ekonometrik Analizi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7(2), 237-256.

Önder, F. (2020). Türkiye’de Dış Ticaret ve Cari Açık Sorunu. Gece Kitaplığı Yayınevi: Ankara, ss. 205-224.

Özbek, S. & Ağır, H. (2021). Uluslararası Turizm Gelirleri-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Panel Nedensellik Analizi. Turizm Ekonomisi, Yönetimi ve Politika Araştırmaları Dergisi, 1(2), 96-103, e-ISSN:2791-6030.

Özcan C. C., & Ilgaz A., (2018). Turizm ve Finansal Gelişme İlişkisi: Akdeniz Ülkeleri Örneği, 5. Uluslararası Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Kongresi (ICPESS), 26-29 Ekim 2018, Niğde.

Seyidoğlu, H. (2001). Uluslararası İktisat, İstanbul: Güzem Can Yayınları, Geliştirilmiş 14. Baskı.

Tsai, P. & Wang, K. (1998). Competitiveness of International Tourism in Taiwan: US Versus Japanese Visitors. Applied Economics, 30: 631–641.

Tsaurai, K. (2018). The Role of Financial Sector Development in the Tourism- Growth Nexus: A Case of Southern African Countries. Journal Of Economics And Behavioral Studies, 10(3), 100-110. doi:10.22610/jebs.v10i3.2320.

Türkmen, S. & Ağır, H. (2020). Enflasyon ile Finansal Gelişme İlişkisi: Yüksek ve Düşük Enflasyonlu Ülkeler Üzerine Ampirik Kanıtlar. Ömer Halis Demir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13(3) s: 577-592.